

»Budi hrabar/a/o!« Sintagma »Ne boj se!« implicira strah, te je sljedbenici novijih psihoterapijskih pravaca /hipnoterapije, hermeneutičke, kibernet-ske psihoterapije, transakcijske analize, geštalt-terapije/ ne bi tako izrekli, jer nesvjesno ne prima negativne poruke). Autor zatim piše o strahu pred Bogom i o *strašnom* Bogu, o epifanijskom strahu navođenom u Bibliji, o strahu upotrijebljenom u paranetske (poticajne) svrhe.

Na kraju knjige *Valentin Pozaić* u svom članku analizira značenje straha u čudorednom djelovanju, narav straha, stupnjeve i težinu straha, strah Božji, skrupule, grijeh kao izvor straha, te neka načela za prosudbu.

Kako se može razabrati i zaključiti, u knjizi su načeti i raspravljani gotovo svi vidici pojmovanja straha, tog najznačajnijeg i gotovo sveprisutnog, ne samo psihijatrijskog simptoma, nego i općeljudskog problema. Emocija nastala u eonima filogenetskog razvoja u službi preživljavanja, obrane, poticanja na djelovanje, bijeg ili ukočenje (sve što je u datom trenutku korisno za pojedinca), postala je čovjekovim uljudenjem manje njegov pokretač (među koje pripada i ljubav) a više (često i koristan) kočničar. Antagonizam i sinergizam libida, agresije, nagona za održanjem vrste i nagona za samoodržanjem, omogućili su čovjekov napredak. Tako je i emocija straha evoluirala razvitkom viših živčanih djelatnosti i anksioznost zbog (ne)dovoljno osviještene lebdeće egzistencijalne ugroženosti. Na pojavnosti straha, baš nakon ovih religijsko-filozofijskih analiza, mogu se spoznavati i u boljem svjetlu psihologijske teorije vjerovanja. Crkveni su nam oci, a i kolege psihijatri, dali i ne htijući ponovo na uvid priloge ovim teorijama i mnogo materijala za razmišljanje. Premda je dotaknut u filozofsko-religijskom

okruženju etički vidik, mogao bi se još, u slijedećim izdanjima, razraditi eksplicitnije antropološko-etnološki, sociologijski, lingvistički, aksiološki pristup i detaljnije prikazati egzistencijalistički, biologijski (zoološki) aspekt straha, zatim prezentacija izražavanja straha u likovnim, književnim, glazbenim, umjetničkim djelima iz neizmjerne baštine čovječanstva, psihopatologija ekspresije, imaginacije i ideacije straha u vizualnim i literarnim tvorevinama duševnih bolesnika, nonliterarnih, »primitivnih« naroda i slično. Moglo bi se govoriti i o pedagoškom, defektološkom i povijesnom vidiku straha, te drugim aspektima.

Činjenica što svako poglavlje sadrži sažetak na engleskom, a knjiga i kazala imena i autora pridonosi njezinoj vrijednosti.

Ljubomir Radovančević

Stjepan SIROVEC: *Katoličko moralno bogoslovje*, izdavač: Rkt. župa Sv. Ivana Krstitelja, Zagreb 1995., 280 str.

Već se nekoliko godina osjeća manjak prikladnih knjiga o moralu i etici na hrvatskom jeziku, a sve veće zanimanje za tu problematiku, navelo je dugogodišnjeg profesora na Institutu za teološku kulturu laika, KBF-a u Zagrebu, dr. Stjepana Sirovca da napiše i objavi knjigu *Katoličko moralno bogoslovje*. Ona se temelji na petnaestogodišnjem iskusutvu pastoralnog i znanstvenog djelovanja, na mnogobrojnoj svjetskoj literaturi, kao i na najnovijim smjernicama i dokumentima Crkvenog učiteljstva. Glavna načela nalazi u *Svetom pismu*, *Katekizmu Katoličke crkve* i *nadasve*, u uredbi *Radost i nada* Drugog vatikanskog sabora.

Teškoća oko nabave skromne i teško dostupne literature sada je uklonjena i mnogi zainteresirani naći će u jednoj knjizi opći i posebni pregled moralnog bogoslovlja.

Sadržaj knjige ima tri dijela:

Prvi dio – Osnovno moralno bogoslovlje – daje prikaz temeljnih načela koja su poslije II. vatikanskog sabora u dokumentu *Gaudium et spes* još više naglašena. Opširno je obrađen fenomen savjesti i njezina složenost. U savjesti nam je Bog najbliži, jer je po duhovnom elementu čovjek sličan Bogu, a u tom elementu je bitna sastavnica i nezaobilazan izvor svake čudorednosti, pa zato i svake etike i moralnog bogoslovlja. Načelo: »Dobro treba činiti, a zlo izbjegavati« – čovjek može ostvariti ako posjeduje ispravnu i istinitu savjest, koja slijedi ispravne norme i odredbe, ako poštuje ljudske i Božje zakone. Kakvoća čovjeka ovisi o njegovoj savjesti.

U ovom dijelu obrađen je crkveni nauk o krepostima koje možemo jednostavno definirati: »Krepost je stalna i čvrsta čovjekova sklonost da čini dobro.« Osim već uobičajene podjele kreposti i njihovog opisa pisac proširuje problematiku na opis vjerskih dužnosti i kreposti bogoštovlja. Osvrnuo se na pojavu sekularizacije, ateizma i indiferentizma – bježanje od temeljnog problema postojanja i tupo moralne savjesti. Današnja civilizacija velikim je dijelom lišena duhovnih i moralnih vrijednosti pa je dužnost katolika da u svakom čovjeku poštuje i budi ljubav spram istini i dobru. Na taj je način ispravno raspoložen za bogoštovlje, jer nije Bogu svejedno s kakvim se unutarnjim raspoloženjem bogoslužje odvija.

Drugi dio – Posebno moralno bogoslovlje – izloženo je na 130 stranica. Autor najprije objašnjava sakramente.

Ono što je u njima doktrinalno zajedničko – da je Krist ustanovio sve sakramente, a vlastitosti sakramenata, iznosi pojedinačno. Sakramenti su djelotvorni znakovi milosti po kojima nam se podjeljuje božanski život. Primanjem sakramenata u svakom se vjerniku podupire život za Krista. Iznijeta su razmatranja o blagoslovinama, molitvi i Danu Gospodnjem.

Izvanredno su obrađena na 70 stranica najnovija i vrlo aktualna pitanja moralnog bogoslovlja u odnosu prema suvremenom svijetu i život u njemu. Ako hoćemo pravedno društvo i pravedni poredak i državu, mnogo toga treba mijenjati – ponajprije čovjeka. Zapovijed ljubavi može pridonijeti da se vjernik izjasni tko mu je bližnji, što je kršćansko prijateljstvo i milosrđe, te da uoči granice između pravde i ljubavi.

Vrlo je opširno prikazan apostolat laika, danas posebno značajan. Vjernici laici nalaze se na prvoj crti crkvenog života, oni moraju biti svjesni da pripadaju Crkvi pa imaju pravo, čak i dužnost, djelovati da ostali ljudi upoznaju i prihvate Božju poruku spasenja. Apostolat laika je pojava ovog stoljeća. Pobudnica Svetog Oca Ivana Pavla II. *Christifideles laici* (Vjernici laici) – upozoruje da apostolat laika treba intenzivirati jer je naglašena autonomija mnogih područja ljudskog života. Od II. vatikanskog sabora povećano je sudjelovanje žene u životu Crkve i životu općenito. Laicima se preporučuje zauzimanje u kulturi, gospodarstvu i politici. Laici trebaju ujedinjenim silama u svijetu djelovati tako da ga ozdravljaju i usavršavaju, a pri tomu pomno razlikovati svoja prava i dužnosti u odnosu prema Crkvi, a posebno svoje djelovanje uskladiti s kršćanskom savješću.

Nedavno održani *Šesti sabor Hrvatske biskupske konferencije* upravo izvješćuje o opasnostima koje zahvaćaju naše društvo (narkomanija, duhovna i psihička opasnost okultizma, razorno djelovanje nekih emisija na televiziji, zloraba liturgijskih znakova i sl.). Suzbijanje tih pojava treba biti zadaća i vjernika laika.

Dalje, pisac je opsežno objasnio dokumente Crkvenog Učiteljstva kao, primjerice, *Gaudium et spes* (GS), *Hunamae vitae* (HV), *Familiaris consortio* (FC) i *Veritatis splendor* (VS) u posebnim člancima, i to: *Bioetika i medicinska etika*, *Odgovornost za život i njegovo prenošenje*, *Moralno-pastoralna problematika rastavljenih*, te *Zdravlje i liječenje*. Osobito su dojmljivi članci *Istinoljubljivost kao moralna vrednota*, *Crkva i svijet*, zatim *Kršćanska etika i ekologija*, *Etika i gospodarstvo* i *Etika i politika*. Do sada se skromno raspravljalo o tim problemima pa im je autor posvetio punu pozornost i doista lijepo napisao i iznio niz zaključaka koji su danas naročito potrebni. Crkva naviješta i brani evanđeoska i etička načela na svim tim područjima onako kako je prikazano u *Katoličkom moralnom bogoslovlju*. Katolici ne smiju nikada zaboraviti svoja vjerska načela, a pogotovo ne u konkretnom odnosu s ljudima, bez obzira na uvjerenje tih osoba, da mogu sačuvati svoje ljudsko i vjersko dostojanstvo.

Treći dio – Prilozi – donosi vrlo zanimljive priloge koji se odnose na raščlambu i usporedbu etike i metaetike u suvremenoj filozofskoj misli s kršćanskom etikom.

Dr. Sirovec obranio je svoju doktorsku disertaciju 11. lipnja 1980. u Rimu – pisanu na njemačkom jeziku – pod naslovom *Ethik und Metaethik im jugoslawischen Marxismus*. Tek se u

naše vrijeme objavljuje prvi puta na hrvatskom jeziku njegovo predavanje za obrane doktorske disertacije i recenzija rukopisa disertacije. (Nadamo se da će, u dogledno vrijeme biti objelodanjen i prijevod disertacije!) Filozofsko-teološki Institut DI organizirao je u 1982. godini međunarodni simpozij o ljudskim pravima. Sudjelovao je i autor knjige o kojoj je riječ. Njegovo predavanje i rasprava objavljeni su u *Prilozima*. Prikazuje tadašnje društveno-političke prilike kao i stav Crkve o toj problematici – da se ne zaboravi! Posebno je vrijedan autorov članak napisan na njemačkom jeziku i objavljen 10. veljače 1980. godine u *Würzburger kath. Sonntagsblatt* prigodom 20. godišnjice smrti blagopokojnog kardinala Alojzija Stepinca, a sada pretiskan povodom 35. obljetnice preminuća Sluge Božjega A. Stepinca.

Knjiga ima nekoliko posveta, a treba istaknuti onu kojom pisac posvećuje knjigu nadbiskupu zagrebačkom i velikom kancelaru Katoličkog bogoslovnog fakulteta uzoritom kardinalu dr. Franji Kuhariću prigodom 75. obljetnice života (1994.), 25. obljetnice nadbiskupske službe (1995.) i 50. obljetnice svećeništva (1995.).

Iako je knjiga u prvom redu namijenjena kao prijeko potreban priručnik studentima KBF-a, odlikuje se laganim i razumljivim stilom, grafički je pregledno opremljena te nadopunjena sa 17 fotografija i popisom imena osoba koje se spominju u knjizi. Preporučio bih je svakom koji se bavi odgojem, nastavom ili katechezom, svakom koji želi djelotvorno pridonijeti da se ovo naše »ranjeno« društvo odupre nemoralu, nasilju, očaju, alkoholu i drogi. Oni koji se žele obraniti od narsrtaja zla, kao i oni koji žele proširiti svoje znanje i učvrstiti svoje katolištvo

– svim zastupnicima Sabora Republike Hrvatske – neka čitaju i prouče po- make u knjizi *Katoličko moralno bogoslovlje*.

Vladimir Garašić

Tomislav IVANČIĆ: *Isus iz Nazareta — povijesna osoba*, Tevizija, Zagreb 1995., 118 stranica.

U izdanju mlade ambiciozne »Teo- vizije« (I. Domaćinović) prošle se go- dine pojavila još jedna knjiga dr. To- mislava Ivančića, profesora funda- mentalne teologije na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, koji je dosad napisao već desetak knjiga du- hovnog sadržaja, a ova je (napokon!) s njegova stručnog područja. Knjiga se sastoji od jedanaest poglavlja: *uvod* (1), *povijest povijesnog Isusa* (2), *iz- vanbiblijski dokumenti o Isusu* (3), *po- vijesni Isus u evanđeljima* (4), *izvanjski svjedoci povijesnosti evanđelja* (5), *fun- damentalno-teološki pristup povije- snom Isusu kroz evanđelja* (6), *drugi pristupi povijesnom Isusu* (7) i *suvre- menom židovstvu o Isusu iz Nazareta* (8). Dodani su još *zaključak, izvori i litera- tura* (9–11). Posljednji dio (*Isus u su- vremenom židovstvu*) svakako je u nas dobrodošla novost.

U uvodnom dijelu saznajemo da je fundamentalna teologija istraživanje temelja vjere, da je čine četiri traktata: o religijama (1), Objavi (2), Katoličkoj crkvi (3) i teološkoj spoznaji (4). Traktat o Objavi ima tri dijela: egzis- tencijalni, dogmatski i povijesni, a ovaj treći (povijesni) također se sastoji od tri dijela: istraživanja povijesnog Isusa, znakova Isusova božanskog po- slanja, te povijesne spoznatljivosti Isu- sova uskrsnuća. Ova dakle knjiga obrađuje samo trećinu trećega dijela drugoga traktata. Nadajmo se da će

nas autor ubrzo obdariti knjigama iz svih dijelova ne samo drugoga trakta- ta.

Ivančić nas odmah baca *in medias res* o terminu »povijesni Isus«, koji ima čak sedam značenja, no ako ste pomislili da je time završio, dodajemo da postoji još i distinkcija: zemaljski i povijesni Isus. Bitni problem Isusove povijesnosti nije u tome ima li ili nema materijalnih dokaza da je hodio Pale- stinom prije dvije tisuće godina nego činjenica da je Isus pravi Bog i pravi čovjek. To što je čovjek još i nije smet- nja, čak nije velika smetnja ni što je Bog — ali biti istodobno i Bogom i čovjekom pokazuje se neprovarljivim. »Židovi ne sumnjaju u njegovu povije- snu opstojnost, ali pitaju se je li mo- guće, i smije li se, jednoga čovjeka, nji- hova sugrađanina, proglasiti Bogom? Zar je moguće da Bog umre, da bude bičevan, izrugaan, raspet? Zar je mo- guće da su ljudi jači od Boga i da ga mogu svladati i ubiti?« Slično i Celso (33–35) ne sumnja u opstojnost Isusa povijesti, ali nikako ne prihvaća da bi taj čovjek mogao biti i Bog: »Kakav Bog, kakav sin Božji, kad ga Otac nije mogao spasiti od kazne, a sam nije bio u stanju da je izbjegne? Ne, tvoje rođenje, tvoja djela, tvoj život pokazu- ju da si čovjek!« (34). Celso osobno silno štuje »ljude prožete uzvišenom mišlju i težnjom da se približe Bogu« (35).

Sumnje u Isusa, bilo u njegovu ljud- skost bilo u božanstvenost, prisutne su već od početaka Crkve. Dapače, javile su se još za njegova života. Tako će dokete tvrditi da je Isus imao samo prividno ljudsko tijelo (što je preuzeo i Kur'an), a monofiziti misliti da se Isusova ljudska narav potpuno utopila u božanskoj itd. Problemi su »mirova- li« sve do 18. stoljeća kad se neki po- novno zapitaše jesu li evanđelja doista Isusove biografije, no tek će marksi-